

Amir Topoljak

UDK 796:33]

SPORT I ZDRAVLJE IZ EKONOMSKE PERSPEKTIVE

Stručni rad

Sažetak

Sport prije svega ispunjava potrebu za individualno samoostvarivanje, koje je značajno tek onda kada je zadovoljena potreba za zdravljem. Sa druge strane, sva sportsko-medicinska istraživanja pokazuju da je kretanje važno za očuvanje zdravlje sve do duboke starosti. Međutim, dok stanovništvo najviše cijeni zdravlje u procentu od 98% (BAT fondacija za pitanja budućnosti, 2007.), sport se sa 27% nalazi na predzadnjem mjestu. Pri tome pod se sportom ne podrazumijeva samo takmičarski sport, već se sport posmatra kao jedan sadržajni, dobrovoljni i spontani oblik kretanja.

Ključne riječi: sport, medicinska istraživanja, zdravlje, takmičarski sport

SPORT AND HEALTH FROM ECONOMIC PERSPECTIVE

Expert work

Summary

Sport is primarily fulfills the need for individual self-realization, which is significant only when it is satisfied the need for health. On the other hand, all the sports and medical research shows that the movement is important for maintaining health into old age. However, while the population of the most cost health as a percentage of 98% (BAT foundation for future issues, 2007)., Sport with 27% located in the penultimate place. In doing so, the sport does not mean only a competitive sport, but the sport is seen as one of content, voluntary and spontaneous form of movement.

Keywords: sport, medical research, health, competitive sport

1. UVOD

Šta ako bi se bavljenje sportom i njegov utjecaj na zdravlje sagledao iz ekonomske perspektive? Zdravlje kod ljudi zauzima važno mjesto. Osim zadovoljstva u okviru slobodnog vremena nastaju i pretpostavke za druge, recimo poslovne djelatnosti. Sa aspekta resursa bavljanje sportom može postati veoma važno. Antonovsky je (1997) svojom postavkom salutogeneze skrenuo pažnju na povezanost resursa i nastanka zdravlja. Ljudima na raspolaganju trajno stoje resursi pomoću kojih mogu odgovoriti na zahtjeve prouzrokovane stresom, preopterećenjem, bukom, drogama i mnogim drugim uzrocima. Sport može, kako se vidi u pregledu na prikazu 1, pod određenim pretpostavkama, izazvati pozitivne ali i negativne posljedice.

Iz toga bi se moglo zaključiti da je stanje zdravlja rezultat jednog proizvodnog procesa, pri čemu posljedice mogu nastupati ili se mogu doživjeti neposredno, posredno, odmah ili tek kasnije. Visoki emocionalni karakter bavljenja sportom predstavlja i faktor nesigurnosti, kada su u pitanju kalkulacije produktivnog uspjeha postignutog sportom. Ako bi se zanemarili kursevi prevencije zdravstvenih osiguranja, moglo bi se posumnjati da se sportista smatra čisto racionalnom individuum koja izvlači maksimum koristi, u kontekstu njegovog bavljenja sportom koje je manje ili više motivirano zabavom (sl. 1).

Slika 1- Utjecaj sporta na zdravlje (prema Bös & Woll, 2004)

Ali visoka drop-out stopa učesnika i ovdje pokazuje koliko se, po svemu sudeći, odluke donose neracionalno. Iako se mnogim ljudima može prebaciti manjak znanja o posljedicama nedovoljnog ili pretjeranog kretanja, izgleda da individualna zainteresiranost i užitek uveliko nadilaze moguću korist. Ljudima na raspolaganju trajno stoje resursi pomoću kojih mogu odgovoriti na zahtjeve prouzrokovane stresom, preopterećenjem, bukom, drogama i mnogim drugim uzrocima. Sport može, kako se vidi u pregledu na prikazu 1, pod određenim pretpostavkama, izazvati pozitivne ali i negativne posljedice.

Iz toga bi se moglo zaključiti da je stanje zdravlja rezultat jednog proizvodnog procesa, pri čemu posljedice mogu nastupati ili se mogu doživjeti neposredno, posredno, odmah ili tek kasnije. Visoki emocionalni karakter bavljenja sportom predstavlja i faktor nesigurnosti, kada su u pitanju kalkulacije produktivnog uspjeha postignutog sportom. Ako bi se zanemarili kursevi prevencije zdravstvenih osiguranja, moglo bi se posumnjati da se sportista smatra čisto racionalnom individuum koja izvlači maksimum koristi, u kontekstu njegovog bavljenja sportom koje je manje ili više motivirano zabavom. Ali visoka drop-out stopa učesnika i ovdje pokazuje koliko se, po svemu sudeći, odluke donose neracionalno. Iako se mnogim ljudima može prebaciti manjak znanja o posljedicama nedovoljnog ili pretjeranog kretanja, izgleda da individualna zainteresiranost i užitek uveliko nadilaze moguću korist.

Stanje zdravlja sportiste se treningom sistematski može popraviti – „proizvesti“. Ono je iz ekonomske vizure potpuno podložno kalkuliranoj kontroli. Prilikom bavljenja sportom, posebno kod takmičarskih vrsta sporta, djeluju i mnogi neprimjetni okolni utjecaji i proces produkcije je u tolikoj mjeri slučajajan, da se isti teško može vrednovati. Izvan okvira medicinski orijentiranih terapija kretanjem i iz čisto subjektivne perspektive sport i zdravlje očito nemaju sistematsku povezanost između inputa i outputa.

Iz ekonomske perspektive, ljudi ni približno ne crpe svoje resurse za produkciju zdravlja. A činjenicu da uvjeti u kojima se živi, poput siromaštva ili nezaposlenosti, u biti značajno štete zdravlju, nećemo ni ovdje uzimati u obzir.

2. METOD RADA

2.1. Zdravlje kao „nevidljivi“ kapital

Za Gadamera (1993) zdravlje predstavlja nešto skriveno, što ljudi osjećaju tek prilikom tjelesnih i psihičkih reakcija. Sa ekonomske tačke gledišta, zdravlje se može označiti kao „nevidljivi“ kapital (Breyer, Zwiefel & Kifmann, 2005., str. 76), u koji se investira kretanjem ili sportom, a koji zahtijeva ulaganje i koji se može trošiti. Ovo se može najbolje vidjeti kod vrhunskih sportista ili starijih ljudi. Zdravstveni kurs u organizaciji ustanova zdravstvenih osiguranja, časovi gimnastike za djecu, sport u školi i unapređenje zdravlja u preduzećima su u ovom smislu investicije u kapital zdravlja, koje će se isplatiti produženjem životnog vijeka, višim životnim standardom, boljim učinkom na radnim mjestu ili manjim mogućnostima pojave bolesti. Učešće na kursovima prevencije doprinosi, pod određenim uvjetima, smanjenju troškova u zdravstvu. Na ovome se zasniva zakonski uređena primarna prevencija kroz bavljenje sportom, a koju podupiru zdravstvena osiguranja.

Bez obzira na navedeno, ne vjeruje se sasvim u ekonomske utjecaje bavljenja sportom ili se oni ne žele uzeti u obzir. Uporedivši ih sa mogućim uspjehom koji donosi investiranje sportom u zdravlje, država ulaže više kapitala u životne i radne uvjete, koji za posljedicu imaju imobilnost, konzumiranje zbog užitka, tablete te nezdrave radne uvjete i nezdravu okolinu. Sve ovo vodi većoj potrošnji kapitala, a to kretanje ne može da popravi. Teški pušači su očigledno za državu jeftiniji nego zdravi sportisti. Čak i zdravstvena osiguranja posjeduju akcije kompanija koje proizvode lijekove. Kada se radi o ekonomskoj dobiti, sport i zdravlje se ne čine najvećim blagom. Da bi dobili kompenzaciju ili umirenje, ljudi imaju jedan drugi sistem koji za to brine. Ovaj, za građane finacijski povoljniji, zdravstveni sistem široko pokriva njihov način života, a koji se odlikuje slabim kretanjem i konzumiranjem zbog zadovoljstva, te ljudima daje osjećaj da svoj kapital zdravlja mogu da obnove u svakom trenutku. Sport i zdravlje, iz ekonomske perspektive, mora obuhvatiti i ovu ambivalenciju.

2.2 Ekonomski utjecaj zdravlja putem sporta

Predsjednik Njemačkog sportskog saveza (DSB) Willy Weyer je još 1978 izjavio: „Zašto je došlo baš do toga da se oboljenja srca i krvotoka povećavaju poput stope inflacije? Samo zato što su šanse koje pruža briga o sportu još uvijek nedovoljno prepoznate i što se nedovoljno koriste.“ Zdravlje stanovništva od strane sportskih organizacija je uvijek bilo sa argumentima kapitalizirano, sa ciljem da se izdejstvuje investiciona potpora za organizirani sport. Ove težnje su potpomognute studijama (npr. Weiss i dr., 2000.) koje dokazuju pozitivne ekonomske utjecaje bavljenja sportom u odnosu na stopu smrtnosti, na godine staža, dane bolovanja i izostanke sa posla zbog zdravstvenih poteškoća, direktne troškove, učestalost liječenja i mjere zaštite, te koje ističu navodnu psihičku sposobnost da se postigne rezultat, kao i uspješno korištenje u procesu proizvodnje. („Sport čini pametnim“). Posljedice toga su ponude zdravstvenog turizma, koje u sportskim klubovima čine već preko 30% svih ponuda (Breuer, 2007.) i koje su pokrenule značajan razvoj fitnessa kao sporta na komercionalnom tržištu. Ovo posljednje je i rezultat određene individualizacije i funkcionalnog pokreta koji idealizira tijelo, a što je u 70-tim godinama 20. vijeka značajno obuhvatilo zapadne industrijske nacije i postalo značajnim ekonomskim faktorom.

Kao što sam već pomenuo, postoji izvjesna ambivalencija kod djelovanja sporta na zdravlje, a koja se ogleda u pozitivnim i negativnim utjecajima, iako se i jedni i drugi iz ekonomske perspektive mogu ocijeniti kao pozitivni. Primjera radi, široko rasprostranjeno trčanje prouzrokuje, kod 56% osoba koje se njime bave iz hobija, povrede koje su većinom nastale preopterećivanjem. Iz zdravstvene perspektive ovo se može smatrati gubljenjem kapitala, dok se iz ekonomske perspektive smatra stvaranjem novih radnih mjesta, otvaranje klinika i dolazak investicija u medicinsku tehniku. Ali granica dozvoljenog gubitka kapitala zdravlja kroz bavljenje sportom se ne definira ekonomskim gubitkom nastalim bavljenjem sportom, nego se određuje političko-društvenim diskursom, koji određuje koje značenje sport kao cjelina ima za zadovoljenje društvenih potreba.

Ova ambivalencija se može vidjeti i kod unapređivanja zdravlja u preduzećima. Mnogobrojni uposlenici su izloženi značajnim zdravstvenim opterećenjima na radnom mjestu. Posljednjih godina je pogotovo poraslo opterećenje psihe zbog povećanog stresa i tehnologizacije rada. Rijetko se provodi humanizacija radnih mjesta, nego se provode mjere preduzeća koje za cilj imaju unapređenje zdravlja koje počiva na bavljenju sportom u smislu naknadno određenih reparativnih aktivnosti ili preventivne investicije u zdravlje, a čija se efikasnost i opravdanost može izvesti iz formalnog, smanjenog broja dana bolovanja. Ali sa sportsko-ekonomskog stanovišta moralo bi se uzeti u obzir i potrošnja resursa uposlenika nastala obavljanjem posla, kao i odnos troškova i dobiti preventivnih mjera baziranih na sportu, te se moraju uračunati i dugoročne posljedice zdravstvenih mjera u toku cijelog životnog vijeka. Poteškoće da se ovo obavi na ozbiljan način postaju sve veće kada se ima u vidu da u kompleksnim psihološkim sistemima tokom prirodnog procesa starenja očekivani pad radne sposobnosti nakon 30. godine života iznosi oko 0,5 do 1,5% godišnje. U okviru jednog ovako kompleksnog biološkog sistema teško se, čak i sistematskim djelovanjem sporta na zdravlje, zadovoljavajuće mogu odrediti ekonomski učinci. Zbog toga smo ograničeni samo na neke faktore utjecaja.

3. ZAKLJUČAK

Sport i zdravlje međusobno se prepliću. Iako se u javnosti sportu pripisuje čitav niz utjecaja, u ovom trenutku poznata su nam ograničena djelovanja na organe i psihičke procese određenih pokreta vezanih za bavljenje sportom. Zbog toga je naša ekonomska perspektiva u ovom momentu još uvijek prilično nejasna. Uz to još dolazi i visoka emocionalnost i uz nju određeni stav onoga ko se bavi sportom, koji je manje usmjeren na stvaranje maksimalne koristi, te koji prilikom rada produkciju zdravlja putem sporta čini tako nepogodnom za kalkuliranje i mjerenje. Konačno, u mnogim aspektima sport sadrži element prekoračenja limita ili čak povredu ljudi kao svrhu rada ili element pretjeranog očekivanja. Sve ovo vodi trošenju kapitala zdravlja, ali i povećanju dobitaka koji nastaju neposredno ili posredno kao posljedica povređivanja ili vrijednosti sportskog rada na tržištu. Ovakva ambivalencija ne postoji ni u jednom drugom društvenom sistemu, što daje draž i čini izazovnom analizu sporta i povezanost sporta sa zdravljem. I kakva nam, u užem smislu, ekonomska perspektiva preostaje? Šta to posebno može biti u vezi između sporta i zdravlja? U budućnosti će rasti potražnja za zdravstvenim uslugama, a razvijati se zdravstvena ekonomija kao motor razvoja i zapošljavanja. Ponuda zdravstvenih sportskih sadržaja povećava izdatke trenera i voditelja vježbi, i da pojavom komercijalne sportske ponude raste pritisak konkurencije. Finansijske konsekvence nastale kao ponuda zdravstvenog sporta ne vode same po sebi pozitivnom saldu.

4. LITERATURA

1. Findak, V., Stela, I. (1988). *Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Findak, V. (1992). *Metodički organizacijski oblici rada u edukaciji, sportu i sportskoj rekreaciji*. Zagreb: Mentorex.
3. Gadamer, H.G. (1993). *Ueber die Verborgenheit der Gesundheit*. Baden Baden
4. V. Findak, Neljak, B. (2007). *Tjelesno vježbanje u funkciji unapređenja kvalitete života najmlađih i mladih*.
5. Malacko, J. Popović, D. (1997). *Metodologija kineziološko antropoloških istraživanja*. Plišina: Fakultet za fizičku kulturu.
6. Antonovsky A. (1997). *Salutogenese zur Entmystifizierung der Gesundheit Tuebingen gvt Verlag*.
7. Bartoluci, M., i sur. (2004). *Menadžment u sportu i turizmu*. Zagreb: Kineziološki fakultet, Ekonomski fakultet.
8. Malacko, J., Rađo, I. (2004). *Menadžment ljudskih resursa u sportu*. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja i Olimpijski komitet Sarajevo

9. BAT Stiftung fuer Zukunftfragen. (2007). *Forschung aktuell*.
10. Tomić, M. (2004). *Sportski menadžment*. Beograd: Data status.
11. Bös, K., Woll, A. (2004). *Wirkung von Gesundheitssport*.
12. Breyer, F., Zwiefel, P., Kifmann, M. (2005). *Gesundheitsekonomik*. Berlin.

Korespondencija:

Amir Topoljak
ZAVNOBIH-a 49, 72000 Zenica
Tel.: 061/587 373
Email: amir.topoljak@gmail.com